

Czy istnieje dom jutra?

Is there a house of tomorrow?

Streszczenie

Postawione pytanie o przyszłość – wizję domu i osiedla jutra stanowiło podstawę do rozważań nad możliwością udzielenia odpowiedzi na tak sformułowane pytanie. Przywoływane przykłady budynków zrealizowanych na początku oraz pod koniec XX wieku posłużyły jako podstawa do sformułowania tezy, iż nie istnieje jedna idea stanowiąca odpowiedź na zadane pytanie. W myśl słów Wisławy Szymborskiej każdy projekt stanowiący wizję domu, czy osiedla jutra już w momencie powstania staje się bowiem elementem historii. W takim rozumieniu każda nowa idea projektowa wpisuje się w dyskurs na temat domu przeszłości, lecz jest to proces, który nigdy nie ma końca.

Abstract

The question of the future – a vision of a house and an estate for the future forms the basis for consideration on the possibility of answering such a question. The cited examples of buildings constructed at the beginning and at the end of the twentieth century created a ground for formulating the thesis that there is not a single idea which constitutes an answer to that question. According to the words of Wisława Szymborska, a vision for each project of a house or an estate of tomorrow at the inception (outset) becomes a part of history. In this sense, every new designing idea enrolls into a discourse on the home of the past but this process never ends.

Słowa kluczowe: architektura współczesna, dom, teoria

Keywords: contemporary architecture, house, theory

*Kiedy wymawiam słowo Przyszłość,
pierwsza sylaba odchodzi już do przeszłości.
Kiedy wymawiam słowo Cisza,
niszczę ją.
Kiedy wymawiam słowo Nic,
stwarzam coś, co nie mieści się w żadnym niebycie¹.
W. Szymborska*

*When I pronounce the word Future,
the first syllable already belongs to the past.
When I pronounce the word Silence,
I destroy it.
When I pronounce the word Nothing,
I make something no non-being can hold¹.
W. Szymborska*

Postawione pytanie o przyszłość domu kieruje uwagę na poszukiwania rozwiązań modelowych i tych wcześniejszych, i tych najnowszych. Idee, zapisane w formie rysunku, także te, które wybudowano dając im zaistnieć w otaczającej nas przestrzeni, jednoznacznie zaświadcza, iż poszukiwanie domu jutra jest nie tylko domeną współczesności.

W latach 1928–1930 zrealizowano w podparyskiej miejscowości Poissy willę Savoye. W tym projekcie, być może w najbardziej „klarownej formie”² Le Corbusier urzeczywistnił swoich pięć zasad współczesnej architektury³. Jak pisze S. Giedion: „wszystkie domy Le Corbusiera podejmują ten sam problem. Zawsze stara się on otworzyć swój dom, dać nowe możliwości połączenia wnętrza i elewacji zewnętrznej oraz zsynchronizować samo wnętrze. Człowiek potrzebuje pomieszczeń, które mogłyby być otwierane i zamykane zgodnie z życzeniem; pokoiów, których ściany zewnętrzne mogłyby na żądanie opaść”⁴. Charles Jencks zwraca dodatkowo uwagę na swobodę, z jaką Le Corbusier zestawia poszczególne elementy kompozycji, wsparte jednak na nadrzędnej, trójwymiarowej siatce kartezjańskiego systemu koordynacji⁵. Równocześnie zaznacza, iż konstrukcja płytowo-słupowa była na tyle kontrowersyjna, że „właśnie za te elementy atakowali Le Corbusiera tacy architekci, jak na przykład Frank Lloyd Wright, twierdząc, że jest to po prostu *pudełko na słupach*”⁶. Zdania są

The posed question about the future of the house directs our attention to a search for model solutions – those earlier and the latest. Ideas recorded in the form of a drawing, including these built and existing in the surrounding space, unambiguously prove that the search for tomorrow's house is not just the domain of the present day.

In the years 1928–1930, Villa Savoye was constructed in Poissy near Paris. In this design, perhaps in “the clearest form”², Le Corbusier realized his five principles of contemporary architecture³. As S. Giedion writes, “all the houses by Le Corbusier take up the same problem. He always tries to open his house, to give some new possibilities of connecting the interior with the external elevation and to synchronize the interior itself. Man needs rooms that could be opened and closed as he pleases; rooms whose external walls would hang loose on his request”⁴. Charles Jencks also indicates Le Corbusier's ease while juxtaposing individual elements of a given composition yet supported against the superior, three-dimensional grid of the Cartesian system of coordination⁵. He also notes that the panel and pole construction was so controversial that “such architects as Frank Lloyd Wright attacked Le Corbusier for these elements claiming that it was just a *little box on the poles*”⁶. The opinions vary, however – Tadao Ando says that the design of the house in Poissy includes all the achievements of modern architecture⁷. Regardless of the quoted opinions, this house has become one of the canons of contemporary architecture.

jednak podzielone, bo Tadao Ando twierdzi wręcz, że w projekcie domu w Poissy zawarto wszystkie osiągnięcia nowoczesnej architektury⁷. Niezależnie od przytaczanych opinii dom ten wpisał się na stałe w kanony współczesnej architektury.

Gdyby nie powstała willa Savoye, być może nie mógłby być zrealizowany inny budynek. W latach 1994–1995, w tokijskiej dzielnicy *Itabashi-ku*, zrealizowano *Curtain Wall House*. Budynek stanął na niewielkiej, narożnej działce o powierzchni zaledwie 110 m². Już w pierwszym oglądzie plany domu, wybudowanego według projektu Shigeru Bana, przywodzą na myśl odległe skojarzenia z przywołanym uprzednio projektem Le Corbusiera. Podobnie, jak to miało miejsce w Poissy, również w tym przypadku Dom jest bryłą wzniesioną na słupach. Parter pozostawiono wolny jako miejsce postojowe dla samochodów. Na pierwszym piętrze rozplanowano funkcjeienne z pokojem oraz kuchnią, a na górnej kondygnacji sypialnie. Odsunięte od zewnętrznego lica budynku okrągłe słupy nośne pozostawiają ściany zewnętrzne wolne od obciążeń. Jednocześnie tak zdefiniowany układ konstrukcyjny budynku pozwolił na swobodne rozmieszczenie ścian działowych pomiędzy poszczególnymi pomieszczeniami. Przestrzeń domu wyznaczają wysunięte poza lico ścian zewnętrznych płyty stropu na poziomie pierwszego piętra oraz stropodachu.

Ściany zewnętrzne budynku stanowią kolejne odniesienie do modernistycznych pierwowzorów współczesnej architektury. Jak wyjaśnia sam autor projektu: „Mies wymyślił ścianę kurtynową – ja użyłem tylko kurtyny”⁸. Gra słów zawarta w nazwie budynku znajduje odniesienie w dwóch obliczach ściany zewnętrznej. Opisuając *Curtain Wall House* P. Gössel i G. Leuthäuser określają fasady budynku, jako „ironiczne nawiązanie do klasycznego wzorca”⁹. Granicę pomiędzy wnętrzem a zewnątrz stanowi ściana osłonowa. Rozsuwane szklane parawany pozwalają na izolowanie prywatnej przestrzeni od czynników zewnętrznych (pogody, czy zgiełku miasta), równocześnie dają możliwość otwarcia wnętrza i połączenia przestrzeni z tą, otaczającą. Szklana ściana stanowi także nawiązanie do tradycyjnej sztuki budowania japońskich domów, przywołując na myśl wspomnienia przesuwanych ścian *shoji*, czy ekranów *fusuma*¹⁰. Drugą ze ścian zewnętrznych domu Shigeru Bana jest kurtyna zwieszona z górnego stropu na wysokość dwóch kondygnacji. Falująca powierzchnia tkaniny oddziela wzdłuż dwóch narożnych elewacji taras pierwszego piętra. Podobnie, jak w przypadku wewnętrznej przegrody – ściany osłownej – również rozsuwana zewnętrzna kurtyna daje możliwość optycznej zmiany charakteru budynku. Tkanina zastony przeskalowana na wysokość dwóch kondygnacji i wyginająca się swobodnie na wietrze przesądza o odbiorze tej architektury. Tak ulotna przegroda bliższa jest w odbiorze scenografii niż architekturze, poezji niż sztuce budowania¹¹. Zredukowane do minimum ściany zewnętrzne sprawiają, że w projekcie tym przestrzeń wnętrza i zewnętrzna łączą się i mieszają, przywołując na myśl wspomnienie „uniwersalnej przestrzeni” Miesa van der Rohe¹².

Przywołane projekty domów zrealizowano w odstępie 65 lat – oddziela je więc różnica czasu całego pokolenia. Niezależnie jednak od miejsca realizacji, kultury, czy nawet idei kompozycyjnej oba te projekty stanowią ilustrację nieustannego dialogu na temat „domu przyszłości”. Nie jest to polemika, lecz kolejne głosy w dyskusji. Mnożąc przykłady modelowych rozwiązań można przytaczać kolejne idee, i te zrealizowane, i te – pozostające je-

If Villa Savoye had not been constructed, another building of this type could not have been implemented perhaps. In the years 1994–95, *Curtain Wall House* was raised in Tokyo's district of *Itabashi-ku*. This building stood on a small corner plot on the area of just 110 m². At first sight, the house plans, erected according to Shigeru Ban's design, call up some distant associations with the previously presented project by Le Corbusier. Similarly to the Poissy case, the House is a volume on the poles. The ground floor is free as a parking space. The first floor includes the daytime functions with a room and a kitchen; the bedrooms are on the upper storey. Moved away from the external face of the building, the round bearing poles leave the external walls free from burdens. Such a defined constructional layout of the building made it possible to place the division walls between individual rooms freely. The space of the house is determined by the structural ceiling panels protruding beyond the face of the external walls at the first floor and flat roof level.

The external walls of the building make another reference to the modernistic prototypes of contemporary architecture. As the author of the project explains, “Mies invented the curtain wall – I just used a curtain”⁸. The pun included in the name of this building finds a reference in two images of its external wall. Describing *Curtain Wall House*, P. Gössel and G. Leuthäuser define the facades of the building as “an ironical reference to the classical model”⁹. The curtain wall acts as the border between the inside and the outside. The sliding glass screens make it possible to isolate the private space from the internal factors (the weather or the city turmoil) giving the possibility of opening the interior and connecting it with the surrounding space. The glass wall also refers to the traditional Japanese art of house building calling up reminiscences of the *shoji* movable walls or the *fusuma* screens¹⁰. Another external wall in Shigeru Ban's house is a curtain hung from the upper structural ceiling at the height of two storeys. The undulating surface of the fabric divides the first floor terrace along two corner elevations. Similarly to the case of the internal division – the panel wall, the movable external curtain gives the possibility of an optical change in the character of the building. The curtain fabric, overscaled at the height of two storeys and freely bending in the wind, determines the perception of this architecture. In reception, such an elusive division is closer to set design than architecture, to poetry than the art of construction¹¹. The external walls, reduced to the minimum, make the space of the inside and the outside join and mix in this design calling up the memory of Mies van der Rohe's “universal space”¹².

The presented designs of houses were implemented over the span of sixty-five years so they are one generation apart. However, regardless of the place of implementation, culture or even the compositional idea, both designs illustrate the endless dialogue on “the house of the future”. It is not a polemic but a voice in the discussion. Enumerating examples of model solutions, we could mention a number of ideas – these implemented and those recorded in the form of a drawing only. But is it possible to indicate just one solution which will make the answer to the posed question about the shape of “tomorrow's house”? Or at least a recipe for here and now? It seems that there is not such an option.

Tomorrow's house does not exist in one completed idea. It is a continuous process of becoming and searching. Every time another design of a house springs up, it is elaborated anew¹³. The idea of tomorrow's house is re-

dynie zapisane w formie rysunku. Czy jednak możliwe jest wskazanie jednego rozwiązania, które stanowić będzie odpowiedź na postawione pytanie o kształt „domu jutra”? Choćby takiego, które będzie receptą na tu i teraz. Wydaje się, że nie.

Dom jutra nie istnieje bowiem w postaci jednej, skończonej idei. To nieustanny proces ciągłego stawania się, ciągłego poszukiwania. Każdorazowo, gdy powstaje kolejny projekt domu, jest on wymyślany od nowa¹³. Z każdą linią kreślącą kształt nowego budynku, z każdą cegłą pnących się w górę murów, z każdą działką, osiedlem, idea domu jutra odradza się na nowo. Kolejny projekt odpowiada – w tym nigdy niekończącym się procesie – na pytanie o kształt przestrzeni do mieszkania. Każdorazowo przywołuje jak echo powidoki już zaprojektowanych budynków, a idea projektowa wpisuje się w tę niekończącą się opowieść o poszukiwaniu, przywołując na myśl historię mitycznego Feniksa, odradzającego się ciągle na nowo. Wydaje się, iż istotę tego procesu najlepiej oddają słowa Wisławy Szymborskiej przytoczone na początku: „Kiedy wymawiam słowo Przyszłość, pierwsza sylaba odchodzi już do przeszłości”¹⁴. W takim rozumieniu dom jutra nie istnieje, lecz samo jego odkrywanie, poszukiwanie, jest celem wartym uwagi, drogą, którą architekci – rysując kolejne projekty, wymyślając idee – podążają, zmieniając nieustająco obraz tego, co nigdy odkryte nie zostanie.

PRZYPISY:

- ¹ W. Szymborska, *Trzy słowa najdziwniejsze*, [w:] *Wiersze wybrane*, wydawnictwo a5, Kraków 2010, s. 336.
² S. Giedion, *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warszawa 1968, s. 551.
³ *Ibid.*, s. 549.
⁴ S. Giedion, *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warszawa 1968, s. 552.
⁵ Ch. Jencks, *Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982, s. 96.
⁶ *Ibid.*, s. 100.
⁷ T. Ando, *Le Corbusier and His Houses* [w:] T. Ando, *Le Corbusier Houses*, TOTO Publishing, Tokyo 2009, s. 8.
⁸ M. Mozga-Górecka, *Szklane domy z firaną*, [w:] www.rp.pl [za:] A. Mielnik, *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych. Część druga*, [w:] „Przestrzeń i FORMA” 2011 nr 16, s. 316.
⁹ P. Gössel, G. Leuthäuser, *Architektura XX wieku*, Taschen Verlag / TMC Art, Köln 2006, s. 497.
¹⁰ P. Jodidio, *Shigeru Ban – Complete Works 1985–2010*, Taschen Verlag, Köln 2009, s. 157.
¹¹ Należy nadmienić, że w 2012 roku charakter architektury Curtain Wall House zmienił się – nie było kurtyn oddzielających taras, parter został częściowo zabudowany, a na narożniku wyrosło drzewo skutecznie przesłaniając budynek wraz z gęstwiną kabli elektrycznych. Zwiewne zasłony – ulotny symbol, od których budynek wzięł nazwę, były już jedynie wspomnieniem.
¹² Por. P. Maciejowska-Haupt, *Japońskie marzenie o przestrzeni. Domy jednorodzinne Shigeru Bana*, „Środowisko mieszkaniowe” 3/2005, s. 107.
¹³ D. Fox zwraca uwagę na ciągłość czasu w architekturze: „W architekturze przed i po ma większe znaczenie, niż kiedy [...] Upływ czasu nadbudowuje kolejne warstwy doświadczeń, ale ich waga nie zależy od tego, kiedy były one odczuwane”; fragment wykładu: „Seeing to begin”, Politechnika Krakowska, 17.05.2013.
¹⁴ *Ibid.*, s. 336.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Ando T., *Le Corbusier Houses*, TOTO Publishing, Tokyo 2009.
[2] Baker G. H., *Le Corbusier. An Analysis of form*, Van Nostrand Reinhold, London 1989.
[3] Giedion S., *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warszawa 1968.
[4] Gössel P., Leuthäuser G., *Architektura XX wieku*, Taschen Verlag / TMC Art, Köln 2006.
[5] Jeanks Ch., *Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury*, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982.
[6] Jodidio P., *Shigeru Ban – Complete Works 1985–2010*, Taschen Verlag, Köln 2009.
[7] Le Corbusier, *W stronę architektury*, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa 2012.
[8] Maciejowska-Haupt P., *Japońskie marzenie o przestrzeni. Domy jednorodzinne Shigeru Bana*, Środowisko Mieszkaniowe 3/2005.
[9] Mielnik A., *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych. Część druga*, [w:] „Przestrzeń i FORMA” 2011 nr 16.
[10] Szymborska W., *Wiersze wybrane*, wydawnictwo a5, Kraków 2010.

born with each line sketching a new building, with each brick of the rising walls, with each plot and estate. In this neverending process, every single design answers the question about the shape of a space of residence. Each time, it evokes the afterthoughts of designed buildings like an echo, whereas a designing idea is composed into this endless story of searching – the story of the mythical phoenix which rises from the ashes again and again. It seems that the essence of this process is best rendered by Wisława Szymborska's phrases quoted at the very beginning of this paper: “When I pronounce the word Future, the first syllable already belongs to the past”¹⁴. In such comprehension, tomorrow's house does not exist but questing for it and discovering it is a noteworthy purpose, the way which architects – drawing their designs and coming up with new ideas – take always changing the image of what will never be discovered.

ENDNOTES:

- ¹ W. Szymborska, *The Three Oddest Words*, translated by S. Baran-czak [in:] *Selected Poems*, a5, Krakow 2010, p. 336.
² S. Giedion, *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warsaw 1968, p. 551.
³ *Ibid.*, p. 549.
⁴ S. Giedion, *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warsaw 1968, p. 552.
⁵ Ch. Jencks, *Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury*, Artistic and Film Publications, Warsaw 1982, p. 96.
⁶ *Ibid.*, p. 100.
⁷ T. Ando, *Le Corbusier and His Houses* [in:] T. Ando, *Le Corbusier Houses*, TOTO Publishing, Tokyo 2009, p. 8.
⁸ M. Mozga-Górecka, *Szklane domy z firaną*, [in:] www.rp.pl [after:] A. Mielnik, *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych. Część druga*, [in:] “Space and FORM”, 2011 No. 16, p. 316.
⁹ P. Gössel, G. Leuthäuser, *Architektura XX wieku*, Taschen Verlag / TMC Art, Köln 2006, p. 497.
¹⁰ P. Jodidio, *Shigeru Ban – Complete Works 1985–2010*, Taschen Verlag, Köln 2009, p. 157.
¹¹ Let us note that the character of the architecture of Curtain Wall House changed in 2012 – there were no curtains dividing the terrace; the ground floor was partly built up; a tree grew in the corner and blocked the view of the building with a thicket of electric wires. The airy curtains – the fleeting symbol which gave the name to this house – were just a memory at that time.
¹² Cf. P. Maciejowska-Haupt, *Japońskie marzenie o przestrzeni. Domy jednorodzinne Shigeru Bana*, “Housing Environment” 3/2005, p. 107.
¹³ D. Fox draws our attention to the continuity of time in architecture. “In architecture, before and after are more important than when [...] The passage of time builds up subsequent layers of experiences but their importance does not depend on the fact when they were felt”; a fragment of the lecture “Seeing to begin”, Cracow University of Technology, May 17, 2013.
¹⁴ *Ibid.*, p. 336.

BIBLIOGRAPHY:

- [1] Ando T., *Le Corbusier Houses*, TOTO Publishing, Tokyo 2009.
[2] Baker G. H., *Le Corbusier. An Analysis of form*, Van Nostrand Reinhold, London 1989.
[3] Giedion S., *Przestrzeń, czas i architektura. Narodziny nowej tradycji*, PWN, Warsaw 1968.
[4] Gössel P., Leuthäuser G., *Architektura XX wieku*, Taschen Verlag / TMC Art, Köln 2006.
[5] Jeanks Ch., *Le Corbusier – tragizm współczesnej architektury*, Artistic and Film Publications, Warsaw 1982.
[6] Jodidio P., *Shigeru Ban – Complete Works 1985–2010*, Taschen Verlag, Köln 2009.
[7] Le Corbusier, *W stronę architektury*, Centre of Architecture Foundation, Warsaw 2012.
[8] Maciejowska-Haupt P., *Japońskie marzenie o przestrzeni. Domy jednorodzinne Shigeru Bana*, “Housing Environment” 3/2005.
[9] Mielnik A., *Współczesne tendencje minimalistyczne w architekturze domów jednorodzinnych. Część druga*, [in:] “Space and FORM” 2011 No. 16.
[10] Szymborska W., *Wiersze wybrane*, a5, Krakow 2010.

il. 1. *Villa Savoye*, proj. *Le Corbusier*, 1928–1930, fot. M. Charciarek, 2012 / *Villa Savoye*, designed by *Le Corbusier*, 1928–1930, photo by M. Charciarek, 2012
 il. 2. *Courtain Wall House*, proj. *Shigeru Ban*, 1994–1995, fot. M. Skaza, 30 sierpień 2012 / *Curtain Wall House*, designed by *Shigeru Ban*, 1994–1995, photo by M. Skaza, August 30, 2012

